

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
NAGROBKI Nieznanych Żołnierzy na Zabytkowym
Cmentarzu w Głusku**

INWESTOR: GMINA LUBLIN
plac Króla Władysława Łokietka 1, 20-109 Lublin

OPRACOWANIE: MARTA JOHN - KOZIAK

LISTOPAD 2021 ROK

KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI
mgr Marta John – Koziak
Nr DYPLOMU ASP KRAKÓW – 5734
Ul. Długa 38, 05-092 Łomianki
Tel. 602 608 395
e-mail: john@mkgkon.pl

SPIS TREŚCI

KARTA IDENTYFIKACYJNA OBIEKTU	3
OPRACOWANIE	3
PODSTAWA FORMALNA OPRACOWANIA	4
PRZEDMIOT I CEL OPRACOWANIA	4
PODSTAWA MERYTORYCZNA	4
OPIS OGÓLNY OBIEKTU	5
CEL I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE	7
STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ	7
PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH	9
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA	11

KARTA IDENTYFIKACYJNA OBIEKTU

OBIEKT: 5 nagrobków nieznanych żołnierzy poległych w 1944 r.,
pochowanych na zabytkowym cmentarzu parafialnym w Głusku

DATA POWSTANIA: Lata 60/70 XX w.

ADRES: Cmentarz parafialny przy ul. Głuskiej w Lublinie

INWESTOR: GMINA LUBLIN

OPRACOWANIE

ZAWARTOŚĆ: Dokumentacja opisowa i fotograficzna.

AUTOR: Mgr Marta John – Koziak, nr dyplomu 5734.
na zlecenie MGKON Konserwacja Zabytków sp. z o.o.

AUTOR ZDJĘĆ: Marta John-Koziak.

DATA OPRACOWANIA: Listopad 2021 roku.

PODSTAWA FORMALNA OPRACOWANIA

Umowa ze Zleceniodawcą: Gmina Lublin, plac Króla Władysława Łokietka 1, 20-109 Lublin, reprezentowaną przez Prezydenta Miasta Lublin.

PRZEDMIOT I CEL OPRACOWANIA

Przedmiot opracowania dotyczy pięciu grobów nieznanych żołnierzy pochowanych na cmentarzu parafialnym rzymskokatolickim parafii pw. św. Jakuba Apostoła (dawna parafia Abramowice Kościelne) przy ul. Głuskiej w Lublinie. Cmentarz jest wpisany do rejestru zabytków woj. lubelskiego (nr rejestru: A/946, data wpisu 15.05.1987 r.).

Celem Programu Konserwatorskiego jest rozpoznanie stanu zachowania pięciu nagrobków nieznanych żołnierzy na zabytkowym cmentarzu w Głusku oraz zaproponowanie rozwiązań technologicznych oraz materiałowych, które pozwolą na przeprowadzenie prac konserwatorskich i renowacyjnych zgodnie z wymaganiami stawianymi obiektom zabytkowym.

PODSTAWA MERYTORYCZNA

Na opracowanie dokumentacji opisowej złożyły się: wizja lokalna, podczas której przeprowadzono staranne oględziny, poparte wykonaniem dokumentacji fotograficznej wraz z rozpoznaniem stanu zachowania.

Niniejsze opracowanie uwzględnia wytyczne Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Lublinie z dnia 23 czerwca 2016 r. (pismo do Wydziału Gospodarki Komunalnej Urzędu Miasta Lublin).

OPIS OGÓLNY OBIEKTU

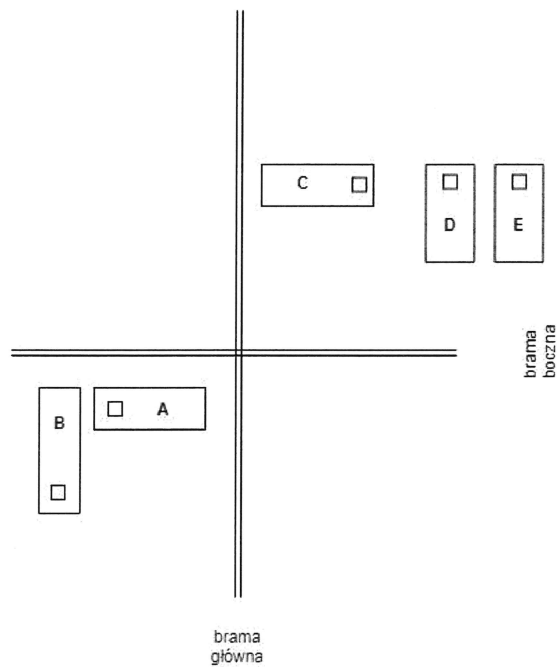
Cmentarz parafialny rzymskokatolicki parafii pw. św. Jakuba Apostoła z końca XVIII w. jest, w granicach ogrodu cmentarnego, obiektem zabytkowym i podlega prawnej ochronie konserwatorskiej.

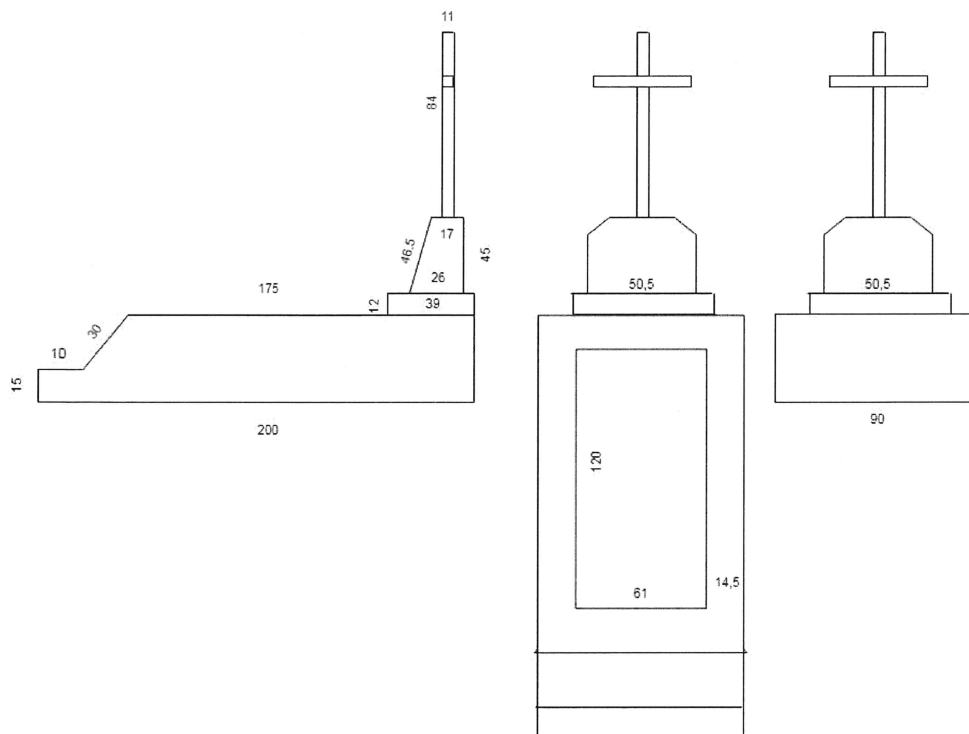
Fot. Zdjęcie fragmentu ogrodzenia zabytkowego cmentarza . Źródło: Internet.

Znajdujące się na terenie cmentarza nagrobki żołnierzy nieznanych, którzy zginęli w 1944 roku są mogiłami ziemnymi obmurowanymi. Mogiły zostały wykonane w latach 60/70 XX w. metodą odlewów. Na każdym nagrobku umieszczono betonowy krzyż posadowiony na cokole w kształcie trapezu/prostopadłościanu z „przyciętymi” narożami, do których przytwierdzono prostokątne tablice z wypukłym napisem o treści: „ŻOŁNIERZ NIEZNANY ZGINĄŁ 1944 ROKU”.

Z uwagi na brak indywidualnego oznaczenia kwater (lokalizacji nagrobków) na potrzeby niniejszego opracowania sporządzony został uproszczony rysunek obrazujący położenie nagrobków na cmentarzu (rys. na następnej stronie) wraz z oznaczeniem literowym, do których odwołuje się opracowanie.

Rys. 1. Mapka sytuacyjna – położenie nagrobków i ich literowe oznaczenie na potrzeby niniejszego opracowania.

Rys. 2. Nagrobki wykonane metodą odlewów w zaprawie betonowej mają zbliżone wymiary.

CEL I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Celem planowanych prac renowacyjnych i konserwatorskich będzie usunięcie i powstrzymanie procesów niszczących. W przypadku jednego z nagrobków niezbędne jest ponowne ustawienie poszczególnych elementów betonowych w celu przywrócenia mu pierwotnego kształtu. Zakłada się przeprowadzenie renowacji i konserwacji poszczególnych elementów nagrobków. Poprawnie przeprowadzone zabiegi nie tylko podniosą walory estetyczne obiektów, ale - co ważniejsze - poprawią ich kondycję, przedłużą trwanie w czasie.

Prace konserwatorskie powinny być przeprowadzone w ustalonym przez Inwestora terminie, w sprzyjającej porze roku sezonowania się materiałów. Wykonywane mogą być przez uprawnionego, dyplomowanego konserwatora zabytków o specjalizacji rzeźby kamiennej i detali architektonicznych. Prace będą prowadzone w oparciu o zatwierdzony program prac.

Wszystkie etapy prac muszą być odpowiednio dokumentowane fotograficznie i opisowo w dokumentacji konserwatorskiej z podaniem użytych materiałów. Zastosowane produkty muszą mieć dopuszczenie do zastosowania w obiektach zabytkowych.

Prace konserwatorskie mają na celu:

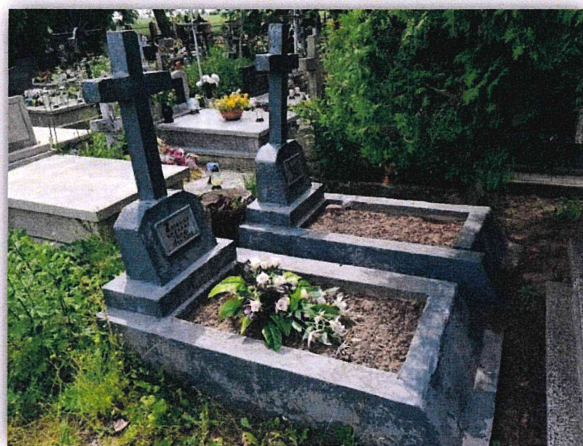
- oczyszczenie powierzchni betonu z nawarstwień wtórnych
- usunięcie glonów, mchów i porostów wraz z dezynfekcją powierzchni
- usunięcie uszkodzonych spoin oraz wszystkich wadliwych napraw
- uzupełnienie ubytków
- opracowanie powierzchni uzupełnień w nawiązaniu do oryginału
- wykonanie fugowania poszczególnych elementów
- wykonanie scalenia kolorystycznego
- przeprowadzenie zabiegu hydroizolacji powierzchni
- nagrobek „C”- przeprowadzenie demontażu przesuniętych , dłuższych boków nagrobka celem wprowadzenia zbrojenia wraz uzupełnieniem, ponownym montażem.

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Nagrobki betonowe podlegały w przeszłości doraźnym naprawom. Podczas przeprowadzonej wizji lokalnej zwrócono uwagę na widoczne drobne wykruszenia oraz zamaskowane - głębokie ubytki (uzupełnione zaprawą cementową, szpachlą cienkowarstwową). O wtórnych, doraźnych, uzupełnieniach może świadczyć brak nawiązania uzupełnianych miejsc do oryginału (nieestetyczne opracowanie powierzchni poszczególnych elementów betonowych). Spoiny łączące poszczególnych elementów nagrobków są wyraźnie uszkodzone a powierzchnia betonu została przynajmniej dwukrotnie przemalowana. Tabliczki inskrypcyjne są kompletne, jednak również zostały przemalowane. Niektóre nagrobki, jak np. „C” są wyraźnie odchylone od pionu w wyniku rozrostu bryły korzeniowej drzew, które obecnie zostały wycięte. W tym miejscu widoczne są spękania dłuższych bloków nagrobka wraz z ich przemieszczeniem.

Znajdująca się wewnątrz obmurowania ziemia została wysypana drobnym tłucznem.

Pierwotnie nagrobki pomalowane były w kolorze ciemnej szarości i podczas prowadzonych prac należy się odnieść do tej kolorystyki, która być może zostanie odsłonięta podczas prowadzonych prac renowacyjnych.

Fot. Stan zachowania nagrobków „D” i „E” przed wykonaniem doraźnych napraw. Na zdjęciu dobrze zachowane pierwotne wymalowanie betonu (w odcieniu ciemnej szarości). Nie jest znany czas powstania dokumentacji fotograficznej.

Fot. Stan zachowania nagrobka „D” przed wykonaniem doraźnych napraw. Zbliżenie krzyża. Nie jest znany czas powstania dokumentacji fotograficznej.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Przed przystąpieniem do prac konserwatorskich należy wykonać prace porządkowe. Chwasty należy usunąć ręcznie wraz z systemem korzeniowym z bezpośredniego otoczenia nagrobka.

1. Przed rozpoczęciem prac konserwatorskich należy wykonać dokumentację (fotograficzną i opisową) oraz prowadzić ją podczas wykonywania poszczególnych etapów prac.
2. Z powierzchni betonu należy usunąć nawarstwienia powierzchniowe, tj. mchy, porosty, liście, szypułki roślin, pajęczyn itp.
3. Przeprowadzenie zabiegu dezynsekcji, np. preparatem Keim ALGICID – PLUS lub innym równoważnym środkiem przeznaczonym do stosowania w obiektach zabytkowych. Preparatem należy bardzo starannie spryskać powierzchnię nagrobka.
4. Oczyszczenie powierzchni nagrobka z nawarstwień wtórnych należy rozpocząć od wykonania prób na małej powierzchni. Wstępnie proponuje się usunąć luźne nawarstwienia przy pomocy szpachelek, noży szewskich, dłutek kamieniarskich, skalpeli.
5. Doczyszczanie powierzchni nagrobków można przeprowadzić metodą na sucho lub mokro w zależności od osiągnięcia rezultatów pierwszego doczyszczania.
6. Dopuszcza się zastosowanie dwóch metod: oczyszczenie metodą strumieniowo ścierną (np. przy użyciu urządzenia przenośnego typu EURORUBBER – Ibox) z odpowiednio dobranym kruszywem i ciśnieniem.
 - dobór ciśnienia i frakcji ścierniwa (piasku szklarskiego) należy dopasować na podstawie prób na małej powierzchni. Oczyszczoną powierzchnię należy odkurzyć np. odkurzaczem przemysłowym,
 - oczyszczenie można również przeprowadzić metodą hydrodynamiczną przy użyciu środka do silnie zabrudzonych organicznych i nieorganicznych osadów, np. ILKA – Steinreiniger FSV 5 według czasu określonego przez producenta lub innym środkiem równoważnym. Powierzchnię poszczególnych elementów nagrobków należy starannie wypłukać.
7. Punktowe zaplamienia z trudnych do usunięcia plam można spróbować usunąć metodą gumowania kamieniem, np. drobnoziarnistym piaskowcem szydłowieckim.
8. Z nagrobka należy usunąć wszystkie ślady późniejszych napraw i remontów: uszkodzone spoiny, niepoprawnie wykonane uzupełnienia cementowe (poprzez usunięcie ich dłutkami kamieniarskimi).
9. Drobne wykruszenia proponuje się uzupełnić drobnoziarnistą szpachlówką (np. Betofix Fill firmy Remmers lub równoważną).
10. Większe ubytki formy proponuje się uzupełnić zaprawą szybkowiązącą (np. Betofix RM firmy Remmers z wypełniaczem w postaci piasku rzeczno-żwiłowego w proporcjach, np. 1 do 3) – pracując metodą narzutu.
11. W przypadku uszkodzeń nagrobka „C” wykonać ostrożny demontaż boków nagrobka wraz z odzyskiem oryginalnej substancji. Zachowane elementy połączyć ze sobą przy pomocy prętów z włókna szklanego lub prętów nierdzewnych osadzonego na kotwie chemicznej HIT - HY 200 A Hilti lub równoważnej. Powstałe szczeliny odeskować i zalać zaprawą szybkowiązącą (np. Betofix RM firmy Remmers lub równoważną).
12. Opracowanie powierzchni uzupełnianych miejsc wykonać w nawiązaniu do oryginału.
13. Spoinowanie odtworzyć zaprawą wolną od cementów (np. FM ZF firmy Remmers lub równoważną).

14. Metalowe tabliczki oczyścić chemicznie przy użyciu środka do ściągania powłok olejnych, . Odtłuścić powierzchnię acetonem, następnie zabezpieczyć podkładem antykorozyjnym. W kolejnym etapie dwukrotnie pomalować tabliczki białą farbą do metalu. Liternictwo pomalować w kolorze czarnym farbą matową do metalu.
15. Powierzchnię nagrobka pomalować farbą Color Flex firmy Rmmers lub równoważną w odcieniu (ciemna szarość). Docelowy kolor należy wybrać na podstawie przeprowadzonych prób na małej powierzchni.
16. Hydrofobizację obiektu przeprowadzić metodą powlekania powierzchniowego pędzlem z włosia
17. Z grobu ziemnego wybrać nadmiar tłucznia i wprowadzić lżejszą nawierzchnię mineralną, równie wodoprzepuszczalną - HanseGrand w kolorze popielatym (wysokość warstwy ok. 3, 4 cm).
18. Warto również rozważyć drobne nasadzenie np. barwinkiem pospolitym tuż pod tablicą pamiątkową o szerokości minimum 35 cm (na podłożu z humusu).
19. Wraz z zakończeniem prac należy przeprowadzić dokumentację powykonawczą.

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Fot. 1. Nagrobek „A”. Stan zachowania przed konserwacją. Widoczny odsłonięty fundament. Październik 2021 rok.

Fot. 2. Nagrobek „A”. Stan zachowania przed konserwacją. Widok z boku. Październik 2021 rok.

Fot. 3. Nagrobek „A”. Zbliżenie boku nagrobka z wyraźnym pęknięciem elementów łączenia bloków. Październik 2021 rok.

Fot. 4. Nagrobek „A”. Stan zachowania przed konserwacją. W tylnej części nagrobka widoczne złuszczenie powłoki malarskiej w przyziemiu. Październik 2021 rok.

Fot. 5. Nagrobek „B”. Stan zachowania przed konserwacją. Październik 2021 rok.

Fot. 6. Nagrobek „B”. Stan zachowania przed konserwacją. Na zdjęciu widoczna tabliczka, wykonana z blachy ocynkowanej. Została zamalowana tą samą farbą, co nagrobek. Październik 2021 rok.

Fot. 7 Nagrobek „B”. Stan zachowania przed konserwacją. Październik 2021 rok.

Fot. 8 Nagrobek „B”. Na zdjęciu widoczna odkrywka ukazująca wcześniejsze naprawy zaprawą na bazie cementu wraz z licznymi przemalowaniami powierzchni farbą. Październik 2021 rok.

Fot. 9 Nagrobek „B”. Na zdjęciu widoczne niefachowe naprawy. Październik 2021 rok.

Fot. 10. Nagrobek „B”. Zbliżenie. Na zdjęciu widoczne niefachowe naprawy. Październik 2021 rok.

Fot. 11. Nagrobek „C”. Stan zachowania przed konserwacją. Na zdjęciu widoczne przechylenie nagrobka wraz z przemieszczeniem i pęknięciami poszczególnych elementów. Brak zachowania poziomu i pionu podstawy betonowego krzyża. Październik 2021 rok

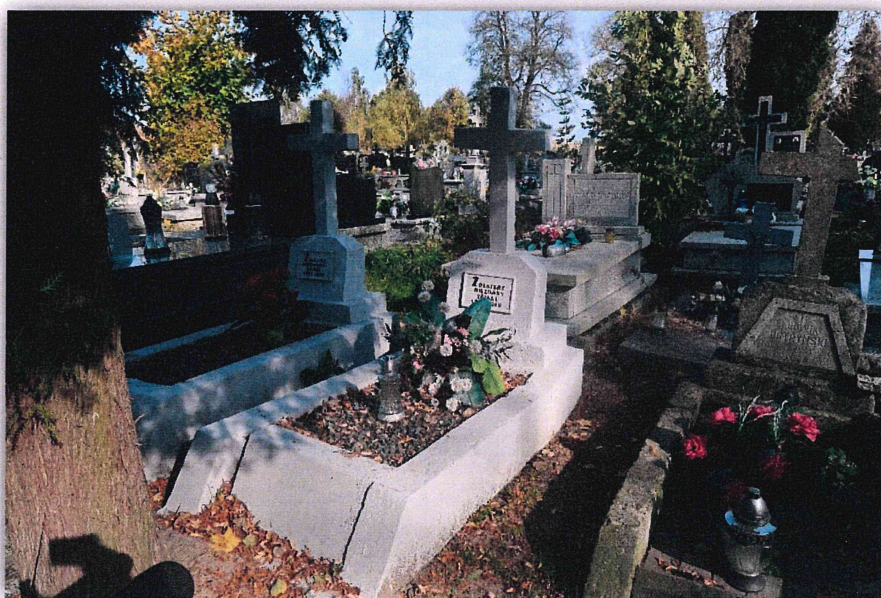
Fot. 12. Nagrobek „C”. Stan zachowania przed konserwacją. Widoczne przesunięcie bloku nagrobka. Październik 2021 rok.

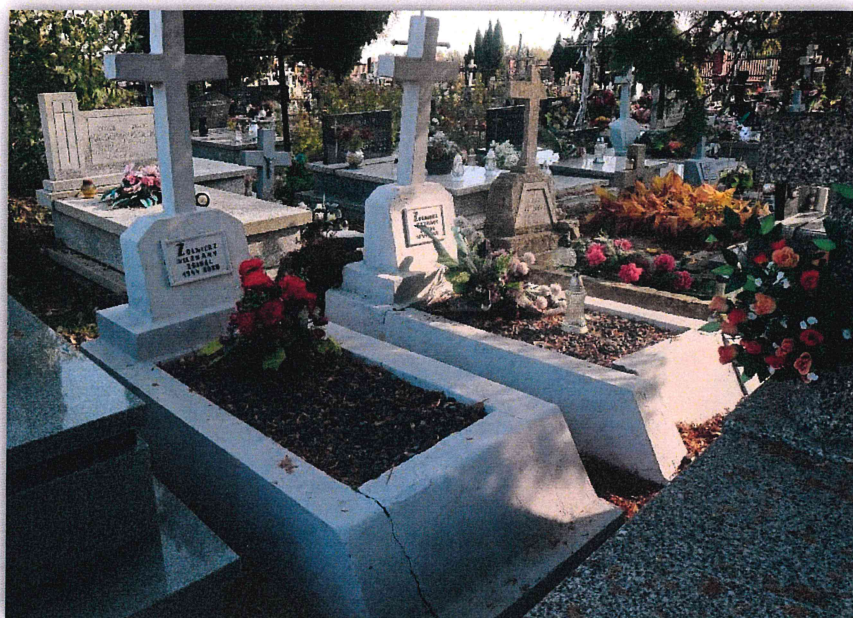
Fot. 13. Nagrobek „C”. Stan zachowania przed konserwacją. Widoczne pęknięcia boku nagrobka wraz z przesunięciem elementów. Październik 2021 rok.

Fot.14. Nagrobek „C”. Stan zachowania tabliczki pamiątkowej. Widoczne liczne ubytki w bloku, do którego została przytwierdzona. Październik 2021 rok.

Fot. 15. Nagrobki „D” i „E”. Widoczne przesunięcie jednego z bloków i brak spoin w miejscu łączenia z sąsiednimi blokami. Stan zachowania przed konserwacją. Październik 2021 rok.

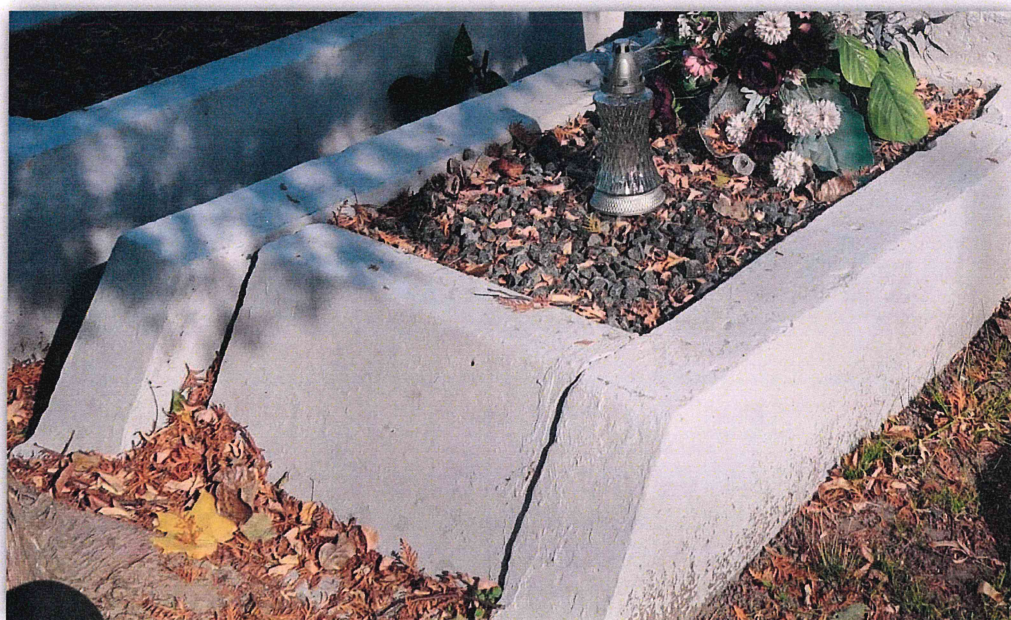
Fot. 16. Nagrobki „D” i „E”. Widoczne pęknięcie spoiny w miejscu łączenia bloków. Stan zachowania przed konserwacją. Październik 2021

Fot. 17. Nagrobek „D”. Stan zachowania przed konserwacją. Październik 2021 rok.

Fot. 18. Nagrobek „E”. Stan zachowania przed konserwacją. Na zdjęciu widoczne pęknięcie boku nagrobka wraz z przemieszczeniem. Liczne ubytki. Październik 2021 rok.

Fot. 19. Nagrobek „E”. Stan zachowania przed konserwacją. Na zdjęciu widoczne niefachowe naprawy przedniej części nagrobka. Październik 2021 rok.

*Fot. 20. Nagrobek „D”. Stan zachowania przed konserwacją. Na zdjęciu widoczne niefachowe naprawy nagrobka.
Październik 2021 rok.*